

Nr 149

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 2 §§ lagen den 6 juni 1952 (nr 334) om höjning av vissa underhållsbidrag; given Stockholms slott den 22 mars 1957.

Under återopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 2 §§ lagen den 6 juni 1952 (nr 334) om höjning av vissa underhållsbidrag.

GUSTAF ADOLF

Herman Zetterberg

Propositionens huvudsakliga innehåll

Genom lagen den 6 juni 1952 om höjning av vissa underhållsbidrag bestämdes att familjerättsliga, periodiska underhållsbidrag skall med hänsyn till penningvärdets fall utgå med förhöjning efter vissa angivna procent-satser. Med hänsyn till den fortsatta försämring av penningvärdet som ägt rum efter år 1952 föreslås i propositionen, att en ytterligare generell höjning av de familjerättsliga underhållsbidragen skall genomföras från och med den 1 juli 1957. Enligt förslaget skall sammanlagda förhöjningen utgöra för bidrag som blivit bestämt genom dom som meddelats eller avtal som slutits under år 1940 eller tidigare nittio procent, under något av åren 1941—1946 femtiofem procent, under något av åren 1947—1950 fyrtiofem procent, under år 1951 tjugu procent och under något av åren 1952—1954 tio procent.

F ö r s l a g

till

L a g

angående ändrad lydelse av 1 och 2 §§ lagen den 6 juni 1952 (nr 334)
om höjning av vissa underhållsbidrag

Härigenom förordnas, att 1 och 2 §§ lagen den 6 juni 1952 om höjning av vissa underhållsbidrag skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.

Är någon pliktig att till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet å särskilda tider utgiva bidrag i svenskt mynt till make, förutvarande make, barn, adoptivbarn, makes barn, makes adoptivbarn, fader, moder eller adoptant, och har bidragets belopp senast bestämts genom dom som meddelats före den 1 januari 1951 eller genom avtal som slutits före sagda dag, skall med hänsyn till penningvärdets fall bidraget utgå med förhöjning enligt vad nedan stadgas.

Är någon pliktig att till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet å särskilda tider utgiva bidrag i svenskt mynt till make, förutvarande make, barn, adoptivbarn, makes barn, makes adoptivbarn, fader, moder eller adoptant, och har bidragets belopp senast bestämts genom dom som meddelats före den 1 januari 1955 eller genom avtal som slutits före sagda dag, skall med hänsyn till penningvärdets fall bidraget utgå med förhöjning enligt vad nedan stadgas.

Vad nu — — — — — angivna grunder.

2 §.

Förhöjningen skall utgöra, där bidragets belopp blivit bestämt genom dom som meddelats eller avtal som slutits under år 1940 eller tidigare *sextio procent*, under något av åren 1941—1946 *trettio procent* och under något av åren 1947—1950 *tjuugu procent* av beloppet.

Förhöjningen skall utgöra, där bidragets belopp blivit bestämt genom dom som meddelats eller avtal som slutits under år 1940 eller tidigare *nittio procent*, under något av åren 1941—1946 *femtiofem procent*, under något av åren 1947—1950 *fyrtyofem procent*, under år 1951 *tjuugu procent* och under något av åren 1952—1954 *tio procent* av beloppet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1957 men skall icke äga tillämpning på bidrag, såvitt det belöper på tid före samma dag.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementensärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 1 mars 1957.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden ZETTERBERG, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, HEDLUND, PERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, NÄSGÅRD, KLING, ELIASSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, *fråga om ytterligare generell höjning av familjerättsliga underhållsbidrag* samt anför därvid följande.

I skrivelse den 27 april 1956, nr 197, har riksdagen i anledning av väckta motioner anhållit om en översyn av lagen den 6 juni 1952 om höjning av vissa underhållsbidrag.

Med anledning härav har inom justitiedepartementet i juli 1956 upprättats en promemoria angående fråga om ytterligare generell uppräknings av vissa familjerättsliga underhållsbidrag.

Över promemorian har efter remiss avgivits yttranden av hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Nedre Norrland, hovrätten för Västra Sverige, socialstyrelsen, överståthållarämbetet (efter Lörande av barnavårdsnämnden i Stockholm och styrelsen för Stockholms stads rättshjälpsanstalt), familjeberedningen, föreningen Sveriges häradshövdingar, föreningen Sveriges stadsdomare, Sveriges advokatsamfund och svenska socialvårdsförbundet. Familjeberedningens yttrande ingår i en den 16 oktober 1956 avgiven promemoria rörande stöd åt ofullständiga familjer (SOU 1956: 47). Över denna promemoria har i sin tur ett sjuttiototal remissorgan yttrat sig. Omkring femtio av dessa har därvid uttalat sig i frågan om ytterligare generell höjning av de familjerättsliga underhållsbidragen.

Jag anhåller nu att få upplaga detta ärende till behandling.

Familjerättsliga underhållsbidrag

Makar som är förenade i bestående äktenskap har enligt *giftermålsbalken* (GB) underhållsskyldighet mot varandra (GB 5: 2 och 3). Vid hemskilnad, men också i andra fall, kan make av rätten åläggas att utgiva underhållsbidrag till andra maken (GB 11: 25, 5: 5 och 5: 7). Makarna kan också sluta avtal om utgivande av underhållsbidrag.

Vid äktenskapsskillnad äger rätten ålägga ena maken att utgiva underhållsbidrag till den andra (GB 11: 26). Sådant bidrag kan bestämmas till visst belopp, som den underhållsskyldige har att en gång för alla utgiva till den berättigade. Engångsbidrag är likväl en sällsynt form för bidragsskyldighetens fullgörande. I allmänhet utgår bidrag på särskilda tider (periodiska bidrag). Även i detta fall kan makar själva reglera frågan genom avtal.

Dom å underhållsbidrag eller avtal därom är självfallet i princip bindande för makarna. I vissa fall kan emellertid påkallas jämkning av sålunda bestämt bidrag. Huvudstadgandena härom återfinns i GB 11: 28 och 11: 29. Enligt det senare lagrummet kan avtal, som makar med avseende å förestående hemskillnad eller äktenskapsskillnad träffat om underhållsbidrag, på ena makens talan jämkas under förutsättning dels att avtalet är uppenbart obilligt för den maken och dels att avtalet ej slutits under hemskillnad. För att klander av ifrågavarande slag skall kunna upptagas till prövning måste det väckas senast i skillnadsålet, om äktenskapsskillnad sker efter hemskillnad, men eljest inom ett år från det skillnad i äktenskapet meddelades.

Jämkningsreglerna i GB 11: 28 avser både avtal mellan makarna och avgöranden, som träffats av domstol. Enligt huvudregeln i första stycket, vilken äger tillämpning på underhåll både under hemskillnad och efter äktenskapsskillnad, äger rätten, utan hinder av vad genom rättens beslut eller genom avtal blivit bestämt om bidrag till makes underhåll, på endera makens yrkande annorledes förordna därom, när väsentligt ändrade förhållanden påkallar det. Dock gäller det undantaget att endast när synnerliga skäl är därtill underhållsbidrag till fränskild make må utdömas, såframt sådant bidrag icke tidigare skolat utgå, eller höjas utöver det högsta belopp till vilket bidraget tidigare varit bestämt. Regeln är icke tvingande, utan kan sättas ur kraft genom avtal mellan makarna. Icke ovanligt är, att i avtal om underhållsbidrag meddelas bestämmelse, varigenom bidragets belopp automatiskt anpassas till ett förändrat penningvärde, sådant detta kommer till uttryck i någon vald index (s. k. indexklausul). Enligt andra stycket är jämkningsregeln ej tillämplig, när bidrag till fränskild makes underhåll utgått i form av engångsbelopp.

Även beträffande bidrag till make i bestående äktenskap utan hemskillnad finns vissa jämkningsregler (GB 5: 9 och 10).

Underhållsskyldighet i övrigt på familjerättslig grund föreligger enligt åtskilliga stadganden i *föräldrabalken* (FB) samt i ett särskilt fall enligt bestämmelse i GB. Även i hithörande fall kan den förpliktade av rätten åläggas eller genom avtal åtaga sig att utgiva underhållsbidrag. Sådant bidrag kan tillkomma barn i äktenskap (GB 5: 5; FB 7: 2 och 3), adoptivbarn (FB 7: 5), barn utom äktenskap (FB 7: 2 och 3), makes barn i tidigare gifte (FB 7: 4), makes adoptivbarn (FB 7: 5), makes barn utom äktenskap (FB 7: 4), fader eller moder (FB 7: 3) samt adoptant (FB 7: 5). Underhållsskyldigheten skall i allmänhet fullgöras genom periodiska bidrag. I vissa fall kan dock engångsbidrag förekomma.

Även förevarande underhållsbidrag kan av rätten jämkas i vissa fall. Till

en början gäller att avtal angående fullgörande för framtiden av underhållsskyldighet, som grundas på angivna bestämmelser i FB, ej utgör hinder för den underhållsberättigade att göra gällande rätt till högre bidrag (FB 7: 7); beträffande underhåll till barn utom äktenskap är avtal dock under vissa förutsättningar bindande för den berättigade. Vidare äger rätten, utan hinder av vad som blivit bestämt om underhållsbidrag genom dom eller genom avtal, som enligt vad nyss sagts är bindande jämväl för den underhållsberättigade, annorlunda förordna därom, när väsentligen ändrade förhållanden påkallar det (FB 7: 8); talan om jämkning må dock ej föras beträffande sådant bindande avtal om underhåll till barn utom äktenskap som nyss sagts, där avtalet gällt utgivande av engångsbelopp. Avtal, som makar med avseende å förestående återgång av äktenskap, hemskillnad eller äktenskapskillnad slutit om underhåll till barn, må jämkas under enahanda förutsättningar som anges i GB 11: 29 (FB 7: 9). Utan hinder av vad rätten jämlikt GB 5: 5 beslutit om underhållsbidrag till barn äger rätten annorlunda förordna därom, när väsentligen ändrade förhållanden påkallar det (GB 5: 9).

Giftermålsbalkens ifrågavarande underhållsregler gäller, helt eller i tillämpliga delar, också beträffande makar som ingått äktenskap före GB:s ikraftträdande (lagen om införande av nya giftermålsbalken 5 § 1 och 3 mom.). Anförda bestämmelser i FB avser också barn som fötts innan sagda balk trätt i kraft (lagen om införande av föräldrabalken).

1952 års lag om höjning av vissa underhållsbidrag

Under det andra världskriget och tiden därefter har en fortskridande försämring av penningvärdet ägt rum, vilken medfört att realvärdet av förmåner fastställda i penningar nedgått. Genom *lag den 6 juni 1952 om höjning av vissa underhållsbidrag* har emellertid viss kompensation härför bestämts såvitt avser familjerättsliga underhållsbidrag. Enligt lagen skall, då någon är pliktig att till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet å särskilda tider utgiva bidrag i svenskt mynt till make, förutvarande make, barn, adoptivbarn, makes barn, makes adoptivbarn, fader, moder eller adoptant samt bidragets belopp senast bestämts genom dom som meddelats före den 1 januari 1951 eller genom avtal som slutits före sagda dag, med hänsyn till penningvärdets fall bidraget utgå med förhöjning. Detta stadgande äger dock ej tillämpning, om domen eller avtalet innehåller föreskrift, att bidraget skall vid nedgång i penningvärdet eller ökning av den bidragspliktiges inkomster utgå med förhöjning enligt angivna grunder (1 §). Förhöjningen utgör, om bidragets belopp blivit bestämt genom dom som meddelats eller avtal som slutits under år 1940 eller tidigare, sextio procent, under något av åren 1941—1946 trettio procent och under något av åren 1947—1950 tjugu procent av beloppet (2 §). Utan hinder av vad i lagen stadgas om höjning av underhållsbidrag äger rätten på yrkande annorledes förordna

om bidragsskyldigheten, när de i GB eller FB givna reglerna om underhållsbidrag föranleder därtill. Varder bidraget slutligt bestämt till lägre belopp än som följer av förevarande lag, må rätten tillika, om särskilda skäl är därtill, förordna om återbetalning helt eller delvis av utgiven förhöjning (3 §). Lagen trädde i kraft den 1 juli 1952 men äger icke tillämpning å bidrag, såvitt det belöper på tid före samma dag.

Angående motiven till denna lag må anföras följande.

Vid remiss till lagrådet av det inom justitiedepartementet upprättade förslag som låg till grund för lagen — vilket förslag utformats i anslutning till en inom departementet år 1952 utarbetad promemoria — anförde departementschefen bland annat följande:

Under det senaste världskriget och den därpå följande tiden har en fortskridande försämring av penningvärdet ägt rum. Förändringens storlek framgår av olika indexserier. Det må nämnas, att levnadskostnadsindex i 1935 års serie utan skatter och sociala förmåner under åren 1939—1951 stigit från 109 till 204. Konsumentprisindex har under samma tid stigit från 108 till 217. Denna utveckling har medfört, att realvärdet av periodiska underhållsbidrag liksom av penninginkomster i allmänhet minskat. Frågan, i vad mån fordringar kunna och böra vara värdebeständiga, är tydligen av mycket vittgående natur. Det torde emellertid saknas anledning att i detta sammanhang närmare ingå på denna fråga. Beträffande familjerättsliga underhållsbidrag läser redan nu i princip gälla, att realvärdet kan återställas. Ett sänkt penningvärde torde nämligen inrymmas bland sådana förhållanden, vilka kunna föranleda en höjning av olika utgående bidrag.

Sedan departementschefen härefter i sitt anförande berört vissa andra i departementsförslaget behandlade spörsmål, om vilka nu ej är fråga, yttrade departementschefen vidare:

Vid sidan av nu behandlade frågor, som begränsa sig till frånskilda makars förhållanden, är det ett fristående spörsmål huruvida, såsom i 1952 års promemoria föreslagits, med hänsyn till penningvärdets fall bör genom särskild lagstiftning förordnas om uppräknig av utgående familjerättsliga underhållsbidrag i allmänhet efter schablonmässiga normer. För en sådan anordning ha anförts skäl av två skilda slag. Det har sålunda till en början framhållits, att det visserligen vore önskvärt att överenskommelser i största möjliga utsträckning komme till stånd om sådan förhöjning av bidragsbeloppen, vartill penningvärdets fall och övriga omständigheter gäve anledning, men att det säkerligen i en betydande del av det mycket stora antal fall, varom här vore fråga, skulle visa sig omöjligt att nå fram till en överenskommelse. Den underhållsberättigade skulle då vara hänvisad till rättegång. Om icke särskilda anordningar vidtoges för att bringa ned behovet av att gå till rättegång, skulle antalet processer kunna bli avsevärt. Till detta processekonomiska skäl anslöte sig skäl av annan natur. En uppräknig av bidragen genom automatiskt verkande lagregler skulle ur allmänt social synpunkt vara till gagn. Utan tvivel vore antalet av dem betydande som hellre än att öppna rättegång skulle nöja sig med oförändrat bidrag. En automatisk uppvärdering av bidragen skulle komma också sådana underhållsberättigade till godo.

En lagstiftning av ifrågasatt art har förordats av flera i ärendet hörda myndigheter och organisationer, av vilka socialstyrelsen och rättshjälpsanstaltens styrelse särskilt betonat de sociala skälen. Däremot ha, såsom fram-

gått av redogörelsen för de avgivna yttrandena, häradshövdingeföreningen och advokatsamfundets styrelse bestämt avstyrkt förslaget. På de betänkligheter av mera allmän art, varåt särskilt häradshövdingeföreningen givit uttryck, finner jag ej anledning att närmare ingå. Redan tidigare har jag i annat sammanhang framhållit, att det vid behandlingen av sådana till familjerättsliga underhållsbidrag hänförliga problem, som uppkommit genom penningvärdets fall, vore berättigat att lämna åsido den stora frågan om förpliktelsers värdebeständighet i allmänhet. Eftersom det redan enligt nu gällande rätt i allmänhet är möjligt att på talan av den underhållsberättigade återställa ett familjerättsligt bidrags ursprungliga realvärde, kan det icke med fog påstås, att det i och för sig skulle vara principiellt oriktigt att genomföra en sådan uppvärdering genom regler som verka generellt och omedelbart. Penningvärddeförsämringen är, såsom i promemorian framhållits, gemensam och lika för alla, och det övervägande flertalet av de underhållspliktiga har fått sina egna inkomster i motsvarande mån förhöjda.

Häradshövdingeföreningen och advokatsamfundets styrelse ha, liksom också rättshjälpsanstaltens styrelse, sagt sig tro att den föreslagna särskilda lagen icke skulle leda till ett minskat antal rättegångar utan snarare till fler. Huru härmed förhåller sig kan möjligen vara vanskligt att förutsäga, ehuru det må framhållas att de i Finland vunna erfarenheterna av en motsvarande lagstiftning klart peka i motsatt riktning. Emellertid kan det tänkas att det absoluta antalet rättegångar icke skulle bli mindre och detta därför att relativt sett antalet av dem som skulle få höjda bidrag bleve så väsentligt mycket större. Belysande härför är att, enligt vad jag inhämtat från Stockholms stads barnavårdsnämnd, det hittills icke ens i en halv procent av de fall, som ligga under nämndens, väckts talan om bidragshöjning på grund av penningvärdets fall. Detta har icke berott på att det visat sig lätt att få till stånd överenskommelser om höjning, ty sådana hade träffats i ännu färre fall.

Sist anförda uppgifter kunna också anföras som vittnesbörd om de sociala problem som här föreligga. Jag är benägen att ställa de sociala skälen i förgrunden och att se bort från om den föreslagna lagen skulle leda till fler eller färre processer än som eljest skulle förekomma. Det är enligt min mening en obestridlig förtjänst med detta förslag att den underhållsberättigade, som regelmässigt är den svagare parten, befrias från att taga initiativet till en höjning.

På grund av det nu sagda finner jag mig böra förorda en lagstiftning om höjning av familjerättsliga underhållsbidrag i huvudsak efter de riktlinjer som dragits upp i 1952 års promemoria.

Beträffande den omfattning i vilken höjning av bidragen borde ske anfördes i 1952 års promemoria, att vid indelningen i årsgrupper och bestämningen av procentsatserna — enligt vad redan i den allmänna motiveringen förutskickats — synpunkter av motsatt slag vägts mot varandra. Å ena sidan hade eftersträfvats en nära anslutning till den utveckling som verkligen ägt rum, därvid uppräknningen hållits något i underkant. Å andra sidan hade en tämligen stark schematisering ansetts vara önskvärd. Den i lagen bestämda förhöjningen skulle ju allenast gälla som en presumtion, vilken kunde angripas från båda sidor. Övervägandena ledde till uppställandet av fyra grupper, nämligen 1939 eller tidigare, 1940, 1941—1946 och 1947—1950 med en förhöjning utgörande respektive 80, 60, 30 och 20 procent.

Departementschefen anförde vid remissen till lagrådet i denna del följande:

Vid bestämmandet av storleken av den förhöjning, varmed de särskilda bidragen skola utgå, kan en indelning tänkas efter flera olika grunder. Närmast till hands ligger självfallet en indelning efter det år, då bidraget fastställdes. Man har nämligen anledning förmoda och måste i varje fall utgå ifrån att bidraget bestämts med hänsyn till det penningvärde, som då var gällande. En sådan indelning kan genomföras mer eller mindre långt med många eller få årsgrupper. Vid sidan därav kan man tänka sig en differentiering efter bidragets storlek eller efter den berättigades person (make eller förutvarande make, barn, annan), kanske också efter andra än nu nämnda grunder. Emellertid kan intet differentieringssystem ge riktiga resultat i samtliga fall och jag finner det därför samt också med hänsyn till önskemålet om enkelhet och reda vara bäst att stanna vid en indelning i ett fåtal årsgrupper.

Socialstyrelsen, som uträknar indexserierna, har funnit procentsatserna ligga något i underkant men dock kunna godtagas. Att förhöjningen icke skänker full compensation för penningvärdets fall är enligt min mening naturligt och riktigt med hänsyn till att den bestämmes schablonmässigt. En alldeles särskild försiktighet är dock påkallad när det gäller de äldre bidragen. Såsom Svea hovrätt framhållit har man att räkna med att en anpassning skett å ömse sidor till det efter hand sänkta realvärdet. Det ligger ock i öppen dag att ju längre tid som förflutit sedan beloppet fastställdes, desto fler och större äro genomsnittligt sett de individuella förändringar, som ägt rum vid sidan av penningvärdets förändringar, och i motsvarande mån äro riskerna ökade för att den schablonmässiga höjningen kan föra till ojämna och i de särskilda fallen otillfredsställande resultat.

Överväganden av denna art ha föranlett mig att med bibehållande i hudsak av promemoriaförslaget vidtaga den ändringen däri att de två äldsta årsgrupperna sammanslagits till en enda, omfattande åren 1940 och tidigare, med en till 60 procent bestämd förhöjning. Jag är därvid medveten om att i åtskilliga fall en bättre compensation kan vara befogad. Särskilt tänker jag därvid på sådana bidrag till barn som redan då de bestämdes voro jämförelsevis låga. I dessa fall får en lösning komma till stånd genom överenskomelse eller rättsligt avgörande.

Lagrådet lämnade det remitterade förslaget utan erinran.

Lagförslag i ämnet förelades 1952 års riksdag i proposition (nr 222). I utlåtande (nr 29) i anledning av propositionen anförde första lagutskottet, att utskottet delade departementschefens uppfattning att för en anordning sådan som den föreslagna kunde anföras starka allmänt sociala skäl och önskvärdheten av att undvika ett stort antal processer. Utskottet, som framhöll att vid bestämmandet av storleken av förhöjningen en indelning kunde tänkas efter olika grunder, fann den i förslaget valda lösningen ändamålsenlig och väl avvägd. På utskottets hemställan beslöt riksdagen bifalla propositionen.

Framställning om ytterligare generell uppräknig av de familjerättsliga underhållsbidragen

I två vid 1956 års riksdag väckta, likalydande *motioner* (I: 350 och II: 279) hemställdes att riksdagen med anledning av penningvärdets förändring

efter 1950 måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående höjning av sådana genom dom fastställda underhållsbidrag som avses i 1952 års lag. I en annan *motion* vid samma riksdag (II: 602) hemställdes, såvitt nu är i fråga, att riksdagen måtte besluta om en generell uppräknings av underhållsbidragen fastställda enligt äldre avtal eller dom.

I det utlåtande, nr 22, som *första lagutskottet* avgav i anledning av motionerna anfördes bland annat, att det framför allt ur social synpunkt otvivelaktigt är synnerligen önskvärdt att realvärdet av de familjerättsliga underhållsbidragen i mesta möjliga mån upprätthålles. Klart är emellertid att i enlighet med grunderna för 1952 års lag samt giftermålsbalkens och föräldrabalkens regler om ändring av underhållsbidrag endast väsentliga förändringar kunna få medföra en förhöjning av bidraget. I all synnerhet gäller detta om förhöjningen skall genomföras schablonmässigt genom generellt verkande regler.

Utskottet hänvisade i fortsättningen till att socialstyrelsen i ett av utskottet infordrat yttrande beräknat, att konsumtionsprisindex från år 1951 till januari 1956 undergått en stegring med omkring 16 procent och att styrelsen ansett disproportionen mellan de äldre underhållsbidragen och de kostnader, dessa vore avsedda att täcka, åter kunna betecknas som avsevärd. Härefter anförde utskottet:

Utskottet finner för sin del en sådan försämring av penningvärdet som den av socialstyrelsen angivna beaktansvärd. Möjligen kan det vara föremål för tvekan om försämringen är av den storleksordning att redan nu bör övervägas att vidtaga särskilda åtgärder för återställande av bidragens realvärde exempelvis i form av en ytterligare generell uppräknings av desamma. Såsom socialstyrelsen framhållit torde emellertid huvudparten av dem, som äro beroende av familjerättsliga underhållsbidrag, utgöras av ensamma kvinnor med minderåriga barn, en befolkningsgrupp som erhållit ringa eller ingen del i den allmänna välständsökning som ägt rum jämsides med och trots prisstegringarna. Det är vid dessa förhållanden så mycket mera angeläget att möjlighet beredes de underhållsberättigade att få kompensation för penningvärdeförsämringen. Vägande sociala skäl tala därför för att icke upprätthålla alltför starka krav på omfattningen av penningvärdets försämring.

Med hänsyn till det anförda vill utskottet förorda att frågan om en höjning med hänsyn till penningvärdets fall av de familjerättsliga underhållsbidragen bör ånyo övervägas.

Utlåtandet utmynnade i en hemställan att riksdagen i anledning av motionerna måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om en översyn av 1952 års lag.

Två reservanter inom utskottet yttrade, att den av socialstyrelsen angivna försämringen av penningvärdet knappast kunde anses så avsevärd, att man redan nu borde överväga att vidtaga särskilda åtgärder för återställande av bidragens realvärde. Skulle penningvärdeförsämringen emellertid fortskrida så långt att konsumtionsprisindex i jämförelse med 1951 komme att utvisa en stegring med 20—25 procent, syntes däremot anledning föreligga att företaga dylika åtgärder.

Utskottets hemställan bifölls av riksdagen (skrivelse nr 197).

Penningvärdets förändring

Penningvärdets förändring under senare år framgår av olika indexserier. Levnadskostnadernas och detaljprisnivåns förändringar mättes tidigare av fem olika indexserier, nämligen levnadskostnadsindex med direkta skatter och sociala förmåner med dels juli 1914 och dels år 1935 som basperiod samt levnadskostnadsindex utan direkta skatter och sociala förmåner med samma basperioder. Därtill kom konsumtionsprisindex med 1935 som basår. Dessa serier beräknas emellertid ej längre; levnadskostnadsindex enligt 1935 års serie utan direkta skatter och sociala förmåner fullföljdes officiellt t. o. m. september 1955 och de fyra övriga t. o. m. juni 1954. I deras ställe har trätt konsumentprisindex, med 1949 som basår, vilket beräknas fr. o. m. juli 1954.

I följande av socialstyrelsen utarbetade tabell 1 återges de fem tidigare serierna fr. o. m. 1935. För att erhålla en kontinuerlig bild av prisutvecklingen har serierna med hjälp av approximativa omräkningstal kompletterats t. o. m. december 1956. Även det nya konsumentprisindex har införts; siffrorna t. o. m. juni 1954 utgör en omräkning av levnadskostnadsindex enligt 1935 års serie utan direkta skatter och sociala förmåner.

Tabell 1

Å r	Levnadskostnadsindex				Konsumtions- prisindex 1935 = 100	Konsument- prisindex 1949 = 100
	juli 1914 = 100		1935 = 100			
	utan skatter m. m.	med skatter m. m.	utan skatter m. m.	med skatter m. m.		
1935.....	155	156	100	100	100,0	
1936.....	157	158	101	101	100,6	
1937.....	161	162	104	104	103,6	
1938.....	165	166	106	106	105,2	
1939.....	169	171	109	109	107,5	
1940.....	190	192	123	123	122,5	
1941.....	215	218	139	139	141,7	
1942.....	232	236	150	151	154,7	
1943.....	235	239	152	153	158,5	
1944.....	234	241	151	154	158,2	
1945.....	233	241	151	154	157,5	
1946.....	234	243	151	155	160,3	
1947.....	240	257	156	164	162,1	
1948.....	252	261	163	167	172,4	
1949.....	256	265	166	170	175,9	100
1950.....	259	269	168	172	177,7	101
1951.....	300	320	194	205	207,5	117
1952.....	324	353	210	226	223,0	126
1953.....	328	354	212	227	224,1	128

Å r	Levnadskostnadsindex				Konsumtions- prisindex 1935 = 100	Konsument- prisindex 1949 = 100
	juli 1914 = 100		1935 = 100			
	utan skatter m. m.	med skatter m. m.	utan skatter m. m.	med skatter m. m.		
1954.....	330	353	214	226	226,9	129
1955 mars.....	333	356	215	228	228,8	130
juni.....	335	359	218	229	230,6	131
sept.....	343	367	223	235	235,8	134
dec.....	351	375	227	240	241,1	137
1956 mars.....	353	378	229	242	242,9	138
juni.....	356	381	231	243	244,6	139
sept.....	356	381	231	243	244,6	139
dec.....	364	389	236	249	249,9	142

Justitiedepartementets promemoria

I den inom justitiedepartementet i juli 1956 upprättade promemorian konstaterades att den allmänna prisstegringen fortsatt efter år 1951; konsumtionsprisindex med 1935 som basår hade fr. o. m. 1951 t. o. m. 1955 stigit med 16 procent. Denna utveckling aktualiserade frågan, huruvida de befolkningsgrupper, som för sin försörjning vore helt eller delvis beroende av familjerättsliga underhållsbidrag, borde beredas kompensation genom ytterligare generell uppräknings av bidragen. Det kunde därvid övervägas att lösa frågan genom att lagstiftningsvägen komplettera beslut och avtal om underhållsbidrag med en indexklausul. Av flera skäl syntes detta dock icke böra komma i fråga. Lämpligast syntes vara att genomföra en uppräknings genom ändring i 1952 års lag.

Beträffande spörsmålet vilken höjning som härvid kunde komma i fråga konstaterades i promemorian, att 1952 års lag av olika skäl icke hade inneburit fullständig kompensation för penningvärdets fall. För underhållsberättigade, vilkas bidrag bestämts 1940 och tidigare, hade genomsnittliga levnadskostnaderna t. o. m. december 1951 enligt av socialstyrelsen gjorda beräkningar stigit med 104 procent, medan tillägget enligt lagen fastställdes till 60 procent; kompensationsgraden utgjorde alltså 58 procent. För gruppen med bidrag 1941—1946 vore motsvarande siffror 40, 30 och 75 procent och för gruppen med bidrag 1947—1950 26, 20 och 77 procent. De skäl, som motiverat att kompensationen sålunda hållits i underkant, ägde alltså giltighet. En uppräknings borde därför ske efter i stort sett samma grunder som 1952.

I fortsättningen hänförde sig promemorian till följande av socialstyrelsen utarbetade *tablell 2*. I kol. 3 anges genomsnittliga indexstegringen till utgången av 1955 dels för de i 1952 års lag upptagna grupperna och dels för en ny grupp, 1951—1954; inom denna senare grupp har dessutom angivits

särskilda tal för varje år och genomsnittet för åren 1952—1954. I kol. 5 anges av socialstyrelsen föreslagna procenttal för höjningen.

Tabell 2

Å r	Konsumtions- prisindex 1935 = 100	Genomsnittlig indexökning till dec. 1955 %	Höjning av un- derhållsbidrag enligt 1952 års lag %	Socialstyrelsens förslag till höjning %	Föreslagen höjning i % av index- ökningen
1935.....	100,0	126	60	80	63
1936.....	100,6				
1937.....	103,6				
1938.....	105,2				
1939.....	107,5				
1940.....	122,5	55	30	40	73
1941.....	141,7				
1942.....	154,7				
1943.....	158,5				
1944.....	153,2				
1945.....	157,5	40	20	30	75
1946.....	160,3				
1947.....	162,1				
1948.....	172,4				
1949.....	175,9				
1950.....	177,7	16	8	10	63
1951.....	207,5				
1952.....	223,0				
1953.....	224,1				
1954.....	226,9				

¹ Medeltal för 1952—1954.

² Medeltal för 1951—1954.

Av tabellen framgår, anfördes det i promemorian, att en uppräknig av underhållsbidragen efter i stort sett samma grunder som 1952 skulle innebära en förhöjning beträffande årsgruppen t. o. m. 1940 med ytterligare 20 procent samt beträffande grupperna 1941—1946 och 1947—1950 med ytterligare 10 procent. Även beträffande bidrag, vilka bestämts under åren 1951—1952, kunde 10 procents förhöjning övervägas. Vad däremot de följande åren beträffade skulle en höjning med 10 procent ge mer än full kompensation. Därefter anfördes i promemorian:

Delade meningar kunna givetvis råda rörande frågan, huruvida redan nu genom ingripande lagstiftningsvägen en ytterligare generell höjning av familjerättsbidragen bör vidtagas med de relativt små enheter, vilka enligt det sagda närmast kunna komma i fråga. Det rör sig här om ökningar i de senare årsgrupperna med 10 procent, medan den lägsta förhöjningen enligt 1952 års lag avser 20 procent (årsgruppen 1947—1950). Det kan vidare in-

vändas, att den underhållsskyldige icke alltför ofta skall behöva utsättas för en icke förutsedd ökning i sin underhållsörda. Även den som erhållit löneökning, som motsvarar prishöjningarna, kan råka i ekonomiskt trångmål, om ett underhållsbidrag, som redan förut utgjort en stor post i hans budget, på en gång ytterligare höjes. Allmänt gäller dessutom, att inte alltför små förändringar böra föranleda ändringar i gällande lag. Vad särskilt beträffar den grupp av underhållsberättigade, som består av mödrar och barn, bör vidare möjligen uppmärksammas den påverkan föreliggande spörsmål kan komma att röna av utgången av 1956 års värriksdags framställning till Kungl. Maj:t om förslag till 1957 års riksdag rörande en höjning av de allmänna barnbidragen (andra lagutskottets av riksdagen godkända utlåtande nr 20: 1956). Barnfamiljernas problem har för övrigt behandlats av 1954 års familjeutredning, som i september 1955 avgivit ett betänkande, vilket varit föremål för remissbehandling. En särskild beredning har dessutom enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande av den 2 mars 1956 tillkallats för att inom socialdepartementet biträda vid fortsatt handläggning av frågan om samhällets stödåtgärder för barnfamiljerna och därmed sammanhängande spörsmål. Slutligen må här också nämnas, att enligt Kungl. Maj:ts uppdrag den 10 juni 1955 socialstyrelsen är sysselsatt med en särskild statistisk undersökning rörande de ensamstående mödrarna och deras särskilda problem.

Om man emellertid fasthåller att frågans bedömande främst bör påverkas av sociala överväganden, tala starka skäl för att icke upprätthålla alltför långtgående krav på penningvärdets försämring såsom ett villkor för en ytterligare generell höjning av underhållsbidragen. Den kompensation, som utmättes 1952 var i många fall otillräcklig och därtill kommer, att redan de ursprungligen bestämda bidragen ofta i och för sig måste antagas ha varit otillräckliga. För den som är beroende av underhållsbidrag för sin egen eller för sina barns försörjning är varje förbättring av underhållsbidraget av betydelse.

En ytterligare jämkning uppåt lagstiftningsvägen torde alltså nu böra företagas, därvid givetvis alltjämt möjlighet bör hållas öppen till domstolsprövning. Förhöjningen bör lämpligen anknytas till det år bidraget fastställts och med den indelning i årsgrupper, som upptagits i 1952 års lag. vartill skulle komma en grupp, avseende åren 1951—1952. Någon höjning beträffande bidrag, som bestämts under år 1953 och senare, synes för närvarande icke böra komma i fråga.

I promemorian framlades ett utkast till lag om ändring av 1 och 2 §§ i 1952 års lag. Enligt detta skulle procenttalen för höjning av de i lagen avsedda underhållsbidragen ökas till 80 för bidrag bestämda 1940 eller tidigare, till 40 för bidrag bestämda 1941—1946 och till 30 för bidrag bestämda 1947—1950. Därjämte skulle bidrag bestämda 1951—1952 höjas med 10 procent. Lagen skulle träda i kraft den 1 juli 1957 men icke äga tillämpning å bidrag som belöpte på tid före samma dag.

Yttranden över justitiedepartementets promemoria

Förslaget att genom särskild lagstiftning ånyo uppräknade familjerättsliga underhållsbidragen tillstyrkes eller godtages i princip av samtliga remissinstanser.

Hovrätten för Nedre Norrland anför, att den fortsatta försämring som penningvärdet undergått efter den 1 januari 1951 synes vara av den omfattning att en förhöjning av ifrågavarande bidrag utöver den som stadgas i 1952 års lag är påkallad. *Familjeberedningen*, vilken såsom yttrande åberopar vad som i ämnet anföres i beredningens promemoria rörande stöd åt ofullständiga familjer (SOU 1956: 47), uttalar sig i promemorian i samma riktning. *Socialstyrelsen* hänvisar till att styrelsen redan i sitt yttrande till första lagutskottet tillstyrkt utredning i ämnet; i detta yttrande har styrelsen framhållit, att den allmänna prisstegringen fortsatt efter 1951, att disproportionen mellan de äldre underhållsbidragen och de kostnader som dessa avser att täcka åter kunde betecknas som avsevärd samt att hänsyn finge tagas till att huvudparten av dem som är beroende av bidragen utgjordes av den ekonomiskt svaga gruppen ensamman kvinnor med minderåriga barn. *Barnavårdsnämnden i Stockholm* finner det ur social synpunkt synnerligen önskvärt, att realvärdet av de familjerättsliga underhållsbidragen i största möjliga utsträckning upprätthålles. Även barnavårdsnämnden fäster uppmärksamheten på de ensamman mödrarnas problem och anser att det särskilt med hänsyn till dessa är angeläget med en snar reglering av underhållsbidragen i föreslagen riktning. Liknande synpunkter anföres av *socialvårdsförbundet* och *rättshjälpsanstaltens styrelse*. Styrelsen tillägger, att de från dess sida i 1952 års lagstiftningsärende uttalade farhågorna att en generell höjning av underhållsbidragen skulle öka antalet jämningsprocesser icke besannats. De framställningar, som skett från underhållsskyldigas sida om jämkning av underhållsbidrag till följd av den år 1952 genomförda generella förhöjningen, torde inom rättshjälpsanstaltens verksamhet kunna betecknas såsom undantagsfall. Även om en nu ånyo genomförd generell förhöjning av underhållsbidragen måhända skulle komma att medföra större benägenhet hos de underhållsskyldiga att processvägen få storleken av det förhöjda underhållsbidraget prövad, torde ökningen av antalet jämningsprocesser dock icke bli av sådan storleksordning, att den — sedd mot bakgrunden av styrkan av de sociala skäl som talar för en förhöjning — bör tillmätas någon betydelse.

Några av remissinstanserna har likväl gjort vissa reservationer. *Häradshövdingeföreningen* anser det sålunda ägnat att väcka betänkligheter att efter så kort tid genom lagstiftning vidtaga en ytterligare generell höjning av underhållsbidragen med så, relativt sett, små enheter som nu kan komma i fråga; med hänsyn till de skäl av social natur, som kan åberopas för förslaget, vill föreningen dock icke motsätta sig dess genomförande. *Advokatsamfundets styrelse* uttalar att de farhågor styrelsen i 1952 års lagstiftningsärende hyst för att den generella uppräkningsingen av bidragen skulle leda till rättegångar i stor omfattning icke har besannats. Styrelsen anser sig vid sitt ställningstagande kunna utgå från att förslaget kan genomföras utan att ett flertal rättegångar blir följderna. Någon anledning att ur nu antydda synpunkt motsätta sig förslaget anser sig styrelsen därför icke ha.

Styrelsen finner emellertid betänkligheter i annat avseende kunna anföras och yttrar härom:

Att starka sociala skäl kunna anföras för förslaget är utan vidare klart. Däremot kan — såsom ock nämnts i departementspromemorian — tvekan råda huruvida penningvärdeförsämringen efter 1952 års lags tillkomst fortskridit så långt att genom ingripande lagstiftningsvägen en ytterligare generell höjning av underhållsbidragen redan nu bör genomföras. Om man utgår ifrån att förutsättningen för jämkning principiellt skall vara *väsentligen* ändrade förhållanden, kan man med visst fog göra gällande att den föreslagna lagändringen innebär en jämkning uppåt på grund av omständigheter, som knappast motsvara nämnda förutsättning, i varje fall så som densamma hittills uppfattats i rättspraxis. I den mån lagändringen kan antagas medföra benägenhet hos domstolarna att i fortsättningen jämka underhållsbidrag — uppåt eller nedåt — på grund av mindre väsentliga ändringar än vad som hittills fordrats, måste det nog sägas att lagförslagets genomförande skulle få icke odelat gynnsamma verkningar. Enligt styrelsens mening kan man icke helt bortse från möjligheten av en utveckling i den sålunda antydda riktningen.

Styrelsen anser emellertid att de sociala skälen för lagstiftningen måste betecknas såsom mycket tungt vägande och styrelsen vill därför, trots de anförda betänkligheterna, tillstyrka förslaget.

Styrelsen för stadsdomareföreningen tillstyrker förslaget men ifrågasätter om det kan vara lämpligt att låta den fortsatta anpassningen av de familjerättsliga underhållsbidragen efter penningvärdets fall ske genom särskild lagstiftning. En mera automatisk reglering torde vara att föredraga. Styrelsen vill därför framhålla önskvärldheten av en utredning om möjligheten att anknyta underhållsbidragens storlek till levnadskostnaderna. Även *barnavårdsnämnden i Stockholm* anser det önskvärt, att underhållsbidragen mer generellt kunde anpassas till penningvärdeförsämringen och förordar utredning om möjligheterna att skapa någon form av värdebeständighet för dessa.

Vad angår de procentsatser med vilka uppräknings bör ske godtages det framlagda förslaget av *hovrätten över Skåne och Blekinge*, *hovrätten för Nedre Norrland*, *överståhållarämbetet*, *häradsövdingeföreningen*, *styrelsen för stadsdomareföreningen*, *advokatsamfundets styrelse* och *socialvårdsförbundet*.

Även *hovrätten för Västra Sverige* och *rättshjälpsanstaltens styrelse* ansluter sig i stort sett till förslaget. *Hovrätten för Västra Sverige* anser emellertid att den påvisade penningvärdesutvecklingen ej motiverar höjning av bidrag som fastställt under år 1952. Beträffande de bidrag, som bestämts 1940 eller tidigare, ifrågasätter hovrätten, huruvida någon höjning utöver den i 1952 års lag stadgade bör äga rum, samt anför:

Det är visserligen riktigt, att i fråga om dessa bidrag eftersläpningen är mera markant än beträffande de övriga. Beaktas bör emellertid, att de sistnämnda bidragen, i den mån de fortfarande utgå, nästan uteslutande avse underhåll till frånskilda makar. Såsom framhölls redan vid genomförandet av 1952 års lagstiftning, är särskild försiktighet påkallad i fråga om äldre

bidrag och detta än mer i den mån de avse enbart underhåll till fränskild make. De skäl mot en ändring av sådana bidrag, som då underströkos, väga i dag ännu tyngre. I den mån förhöjning av dessa bidrag är påkallad torde tillräckliga möjligheter att ernå en sådan stå till buds antingen genom frivillig överenskommelse eller på rättslig väg.

Rättshjälpsanstaltens styrelse ifrågasätter om icke höjningen för bidrag bestämda 1941—1946 borde utgöra 45 procent.

Jämväl *barnavårdsnämnden i Stockholm* godtager i huvudsak de föreslagna procenttalen men ifrågasätter en något kraftigare höjning av procentatsen för bidragen t. o. m. år 1940. Dessutom förordas att höjning genomföres även beträffande bidrag bestämda 1953 och 1954. Härom anföres följande:

Enligt departementspromemorians förslag skulle den generella uppräkningsen av underhållsbidragen icke beröra bidrag, vilka fastställts efter den 31 december 1952. Som motivering härför anges endast, att en höjning av senare fastställda bidrag med 10 procent skulle ge mer än full kompensation för penningvärdets fall. Socialstyrelsens indexserier visa emellertid en fortgående höjning även efter nämnda datum, och mycket talar för, att höjningen ännu icke är avslutad. Om den nu ifrågasatta lagen om generell uppräkningsen av senast den 31 december 1952 fastställda underhållsbidrag såsom avsett är träder i kraft den 1 juli 1957 utesluter den bl. a. mer än fyra år gamla domar och avtal om underhållsbidrag. Bland dessa återfinnas med största sannolikhet ett betydligt antal underhållsberättigade, vilka under sådana förhållanden icke komma att erhålla en motiverad kompensation för penningvärdeförsämringen, medan motsvarande underhållspliktiga kunna förmodas ha kommit i åtnjutande av full eller i det närmaste full kompensation. Ur rättvisesynpunkt borde därför promemorieförslaget vidgas att omfatta åtminstone även under åren 1953 och 1954 fastställda avtal om familjerättsliga underhållsbidrag.

Frågan huruvida höjningen bör omfatta 1953—1954 års bidrag tages även upp av *familjeberedningen* i dess förut berörda promemoria och av *socialstyrelsen*. Dessa remissinstanser anser emellertid att de föreslagna procenttalen överhuvudtaget är för låga och förordar uppräkningsen med högre procenttal.

Familjeberedningen anför:

Enligt familjeberedningens mening är skälen för att hålla procenthöjningen i underkant icke helt övertygande. Först må erinras om att höjningen endast avser att kompensera penningvärdets förändringar. Däremot tages inte någon hänsyn till standardutvecklingen, vilken har inneburit en allmän och rätt betydande kontinuerlig stegring av konsumtionen. Det säger sig självt att det relativa värdet av ett underhållsbidrag minskar under en period av allmän standardstegring, även om penningvärdet icke undergår några förändringar. Redan den omständigheten att man vid den generella förhöjningen helt bortser från den allmänna standardens utveckling synes därför minska angelägenheten av att hålla procenttalen i underkant.

Härutöver vill familjeberedningen framhålla följande. Ett av de viktigaste motiven för en automatiskt verkande lagregel har varit att den underhållsberättigade, som allmänt antagits vara den svagare parten, genom en sådan regel befriats från att taga initiativet till en höjning. Erfarenheten

har nämligen givit vid handen, att jämkningsyrkanden från underhållsberättigades sida eller frivilliga överenskommelser mellan parterna om höjning av underhållsbidrag är relativt sällsynta. När man såsom ett försvar för den föreslagna procenthöjningens innebörd av underkompensation anför att resultatet av den generella höjningen skall kunna angripas domstolsvägen från båda sidor, synes man i viss mån bortse från nyss angivna motiv för lagen. Man kan ju inte gärna vänta sig att de underhållsberättigades aktivitet, när det gäller att få justeringar av underhållsbidragen till stånd, skall bli större efter att en generell höjning har trätt i kraft än den varit dessförinnan. Även med hänsyn till vad nu sagts synes vägande sociala skäl tala för att procenthöjningen inte hålles i underkant. Eftersom möjligheten till domstolsprövning hålles öppen, bör det ankomma på de underhållsskyldiga att taga initiativet till jämkning, när resultatet av den generella höjningen ter sig obilligt. Det är mera sannolikt, att motiverade jämkningar kommer till stånd med en sådan ordning än om saken skall ankomma på de underhållsberättigade.

Ytterligare må anföras att åtskilliga av de berörda familjerättsliga underhållsbidragen, i varje fall de som gäller barn, är uppenbart otillräckliga för sitt ändamål. Jämväl med hänsyn härtill synes det motiverat att full kompensation beräknas för penningvärdets förändring.

Familjeberedningen uttalar vidare, att höjning beträffande bidrag som fastställts före 1951 bör beräknas på de belopp, med vilka bidragen utgår enligt 1952 års lag. Med utgångspunkt från förändringarna i konsumentprisindex t. o. m. augusti 1956 och efter avrundning föreslår beredningen, att höjningen bestämmes till 90 procent för bidragen t. o. m. 1940, 55 procent för 1941—1946 års bidrag, 45 procent för 1947—1950 års bidrag, 20 procent för 1951 års bidrag och 10 procent för 1952—1954 års bidrag.

Socialstyrelsen framhåller att en stor del av de underhållsberättigade om vilka här är fråga icke fått del av den allmänna välständsökning, som ägt rum jämsides med och trots prisstegringarna. Det skulle därför kunna ifrågasättas om icke detta förhållande borde beaktas vid höjningen av bidragen. Då emellertid första lagutskottet förordat höjning uteslutande med hänsyn till penningvärdets fall, anser sig styrelsen icke ha anledning att närmare gå in på denna fråga. Så mycket mera angeläget ter det sig att kompensationen för penningvärdeförsämringen blir så fullständig som möjligt. Även om man fasthåller vid att kompensationen med hänsyn till schablonmässigheten bör hållas i underkant, finner styrelsen det lämpligt att de föreslagna procenttalen höjes något. Den kompensation som utmättes 1952 var i många fall otillräcklig och redan de ursprungligen bestämda bidragen måste ofta i och för sig antagas ha varit otillräckliga. Nu liksom vid lagens tillkomst bör de sociala skälen ställas i förgrunden. Styrelsen föreslår att höjningen fastställs till 90 procent för bidrag t. o. m. 1940, 50 procent för 1941—1946 års bidrag och 35 procent för 1947—1950 års bidrag. Vad angår bidragen 1951—1954 kan ifrågasättas om det, såsom skett i förslaget, är lämpligt att skilja mellan 1952 och de två senare åren; för 1952 års bidrag betyder höjning med 10 procent för övrigt en överkompensation. Styrelsen finner det närmast motiverat att föreskriva höjning med 10 procent enbart för 1951

års bidrag och eventuellt en mindre höjning (5 procent) för 1952—1954 års bidrag.

De i departementspromemorian samt av familjeberedningen och socialstyrelsen föreslagna procenttalen framgår av följande uppställning, i vilken jämväl angivits den genomsnittliga procentuella stegringen av levnadskostnaderna till utgången av 1955 och 1956 samt procenttalen i 1952 års lag.

Tabell 3

Bidrag bestämt	Genomsnittlig index- ökning till		H ö j n i n g e n l i g t			
	dec. 1955 %	dec. 1956 %	1952 års lag %	departements- promemorian %	familje- beredningen %	social- styrelsen %
T. o. m. 1940..	126	134	60	80	90	90
1941—1946..	55	61	30	40	55	50
1947—1950..	40	45	20	30	45	35
1951..	16	20	—	10	20	10
1952..	8	12	—	10	10	5
1953—1954..	7	11	—	—	10	5

Socialvårdsförbundet riktar uppmärksamheten på de fall, där underhållsskyldighet mot barn utom äktenskap fullgjorts genom erläggande av ett e n g å n g s b e l o p p. Förbundet framhåller att sådana belopp i regel användes till inköp hos riks försäkringsanstalten av livräntor. Efter medgivande av Kungl. Maj:t har anstalten fr. o. m. den 1 januari 1956 höjt dessa livräntor efter de grunder som anges i 1952 års lag. Förbundet understryker vikten av att livräntorna nu höjes i samma utsträckning och samtidigt som underhållsbidragen och att — om livräntefonden icke skulle lämna tillräckligt överskott till en sådan höjning — andra fondmedel ställes till förfogande.

Yttranden över familjeberedningens promemoria

Såsom inledningsvis angivits har ett femtiotal myndigheter och organisationer yttrat sig över familjeberedningens förslag till generell höjning av de familjerättsliga underhållsbidragen. Bland dessa remissorgan märkes pensionsstyrelsen, länsstyrelserna i Älvsborgs och Östergötlands län, tolv barnvårdsnämnder, tjugufyra andra kommunala myndigheter, tre socialvårds-konsulenter, svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund och sju kvinnoorganisationer. Av dessa instanser har fyrtioen understrukit familjeberedningens förslag, att den generella höjningen av underhållsbidragen skall ge en 100-procentig kompensation för det minskade penningvärdet. Ett fåtal remissorgan har uttryckt viss tveksamhet inför förslaget och diskuterat möjligheten att fastställa minimibelopp i stället. Endast två kommuner synes ställa sig avvisande mot den föreslagna höjningen.

Som allmän motivering till en generell uppräknig av underhållsbidragen har ett flertal av de tillstyrkande remissinstanserna — vid sidan av penningvärdeförsämringen — framhållit, att bidragen i stor utsträckning fastställts till orimligt låga belopp med hänsyn till de verkliga kostnaderna för barnen. Vidare påpekas, att ett avsevärt antal bidrag inte kan anses motsvara den underhållsskyldiges verkliga betalningsförmåga.

Pensionsstyrelsen samt *länsstyrelserna i Älvsborgs och Östergötlands län* delar familjeberedningens uppfattning om behovet av en generell höjning av underhållsbidragen.

Av de 32 kommunala organ som tillstyrker familjeberedningens förslag om full kompensation för penningvärdeminskningen må nämnas bl. a. *stadsfullmäktige i Solna och Eskilstuna, drätselkammarna i Norrköping, Härnösand, Sundsvall och Kiruna, barnavårdsnämnderna i Göteborg, Malmö, Norrköping, Hälsingborg, Linköping, Alingsås, Falun och Boden* samt *socialnämnden i Motala*. — *Barnavårdsnämnden i Borlänge* understryker med skärpa vikten av att en ny generell höjning kommer till stånd. Nämnden tillstyrker, att höjningen sker efter familjeberedningens förslag och inte enligt departementspromemorian, då underhållsbidragen så nära som möjligt bör anslutas till penningvärdets förändringar. Det är enligt nämnden inte annat än rimligt att, om den försörjningspliktige erhåller förbättrade avlöningsförmåner, han då till underhållsbidrag får avstå ungefär samma procenttal, varmed hans lön ökar. — *Fattigvårdsstyrelsen i Göteborg* framhåller att de betänkligheter, som kan hysas mot att höja bidragen utan att höra den underhållsskyldige, måste vägas mot den underhållsberättigades intresse av bidragets anpassning efter realvärdet. Enligt styrelsens mening bör familjeberedningens förslag genomföras utan uppskov. Därigenom anses ett stort antal processer om jämkning uppåt av underhållsbidrag komma att undvikas. — Vissa kommunala organ finner den föreslagna höjningen inte vara tillräcklig. *Sålunda* anser *barnavårdsnämnden i Malmö*, att såväl de i departementspromemorian som de av familjeberedningen angivna procentsatserna ligger för lågt för att kunna kompensera penningvärdeförsämringen. *Barnavårdsnämnden i Göteborg* framhåller att, eftersom höjningen utgår procentuellt, kompensationen för de lägsta underhållsbidragen blir minst. Då ungefär trettio procent av alla bidrag understiger 50 kronor, blir därför bidraget för ett stort antal underhållsberättigade även efter höjningen tämligen ringa i förhållande till kostnaderna för barns försörjning.

Socialvårdskonsulenterna i tionde distriktet finner det angeläget, att underhållsbidragen bringas i så nära anslutning till de verkliga barnkostnaderna som möjligt, och anser det vara av stor betydelse att den av familjeberedningen föreslagna höjningen kommer till stånd. Även de två övriga *socialvårdskonsulenterna*, som yttrat sig i ärendet, nämligen konsulenterna i *fjärde och åttonde distriktet*, understödjer beredningens förslag.

Riksorganisationerna på det kommunala området anför vissa principiella betänkligheter mot att lagstiftningsvägen höja bidrag av privaträttslig natur men tillstyrker ändå i sina slutliga ställningstaganden familjebe-

redningens förslag. Sålunda anser *svenska stadsförbundet* — med hänvisning till att man år 1952 genomförde en av penningvärdets fall motiverad automatisk höjning av bidragen — att det av flera skäl skulle vara egendomligt, om man nu gör halt och vägrar att sträcka sig utöver de då angivna procentsatserna. På grund av prisutvecklingen efter år 1952 står dessa procentsatser inte längre i någon rimlig proportion till penningvärdets försämring. Stadsförbundet finner det svårt att bortse från den tungt vägande sociala motivering, som bl. a. riksdagens första lagutskott understrukit i utlåtande över motioner i ämnet vid 1956 års riksdag, nämligen att huvudparten av dem som är beroende av underhållsbidragen utgöres av ensamstående kvinnor med minderåriga barn. Under hänvisning till dessa synpunkter anser sig stadsförbundet inte kunna avvisa familjeberedningens förslag om en ny generell höjning av dessa bidrag och har heller ingen invändning mot de av beredningen förordade procentsatserna. Dessa medför ju inte någon reell standardförbättring utan avser endast att kompensera för penningvärdets försämring och i möjlig mån återföra de underhållsberättigade till den standard, som ansetts skälig vid bidragens fastställande. — *Svenska landskommunernas förbund* finner metoden att förbättra situationen för de ensamstående mödrarna genom en generell uppräknings av underhållsbidragen vara en nödfallsåtgärd, som kan medföra orättfärdighet i individuella fall. Trots vissa andra principiella erinringar vill förbundet tillstyrka familjeberedningens förslag. Förbundet motiverar sitt ställningstagande bl. a. med att höjningen ändock kommer att medföra påtagliga förbättringar för det stora flertalet av mera nödlidande ofullständiga familjer. Därjämte kan den generella uppräknings väntas föra med sig processekonomiska vinster.

Familjeberedningens förslag om full kompensation för penningvärdeminskningen tillstyrkes också av de sju kvinnoorganisationer, som yttrat sig i ämnet, nämligen *folkpartiets kvinnoförbund*, *högerns kvinnoförbund*, *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund*, *landsorganisationens kvinnoråd*, *Fredrika-Bremerförbundet*, *Sveriges husmodersföreningars riksförbund* och *yrkeskvinnors samarbetsförbund*. *Landsorganisationens kvinnoråd* finner det skäligt att höjningen blir ännu mera fullständig än vad beredningen föreslagit. Sålunda anser rådet det inte oberättigat, om uppräknings av underhållsbidrag, fastställda år 1940 eller tidigare, åtminstone tar sikte på en fördubbling och att de föreslagna procenttalen för bidrag, som bestämts efter 1940, höjes ytterligare. *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund* anser det i och för sig inte orimligt, att man vid en översyn av underhållsbidragen även beaktar den allmänna standardutvecklingen. Liknande synpunkt anlägges av *högerns kvinnoförbund*, som anser att visst skäl finns för en höjning som inte bara kompenserar penningvärdets förändring utan också den allmänna standardförbättringen.

Frågan om att den generella bidragshöjningen skall omfatta kompensation även för den allmänna standardstegrings tages upp — förutom av nyssnämnda två kvinnoorganisationer — också av flera andra remissorgan. Sålunda ifrågasätter *socialnämnden i Motala*, om det kan anses rimligt och

försvärbart att de barn, som det här gäller, inte skall få del av standardförbättringen. Försök att domstolsvägen eller genom frivilliga överenskommelser få underhållsbidragen uppjusterade enbart under hänvisning till den normala standardstegringen torde inte vara en framkomlig väg. *Kommunalnämnden i Stora Kopparberg* anser det angeläget att höjningen inte tages till i underkant. Hänsyn bör enligt nämnden också tagas till den standardutveckling, som ägt rum och som inneburit en kontinuerlig stegring av konsumtionen. Dessa förbättringar bör även komma här ifrågasättande kategori barn till del. Liknande synpunkter framföres av *barnavårdsnämnden i Hälsingborg*, *kommunalfullmäktige i Arvidsjaur* och *Husby-Rekarne* samt *socialvårdskonsulenten i tionde distriktet*.

Barnavårdsnämnderna i Göteborg och *Hälsingborg* ifrågasätter, om inte höjningen av underhållsbidragen borde omfatta även bidrag, som fastställdes under år 1955. Som motivering framhålles, att levnadskostnaderna stigit också under nämnda år.

Endast två remissinstanser ställer sig avvisande mot den generella bidragshöjningen. Sålunda framhåller *drätselkammaren i Malmö* nödvändigheten av en avvägning mellan de underhållsskyldigas rättmätiga intressen och de underhållsberättigades krav på bidragens anpassning efter realvärdet. *Drätselkammaren* är inte övertygad om att ytterligare generell höjning kan göras utan att man går för långt mot många betalningsskyldiga. — *Kommunalfullmäktige i Herrestad* avstyrker helt den föreslagna bidragshöjningen, som anses komma att medföra påfrestningar på de familjer där mannen har underhållsskyldighet mot barn utom äktenskapet eller i tidigare äktenskap.

Viss tveksamhet inför familjeberedningens förslag kommer till uttryck i yttranden från *Fjällsjö kommun* och *barnavårdsnämnden i Steneby*. Dessa kommuner anser det rättvisare att i stället för den procentuella höjningen fastställa ett visst minimibelopp, vartill underhållsbidrag får utgå. En liknande tanke framföres av *barnavårdsnämnden i Hälsingborg*, som i och för sig tillstyrker familjeberedningens förslag men ifrågasätter om inte återställandet av bidragens penningvärde borde kompletteras med någon form av minimibelopp, motsvarandet det danska s. k. normalbidraget.

Departementschefen

Genom 1952 års lag har de som är berättigade till familjerättsliga underhållsbidrag erhållit en viss kompensation för den försämring av penningvärdet som ägt rum under senare år. Denna lagstiftning, som principiellt har stöd i giftermålsbalkens och föräldrabalkens regler om möjlighet till jämkning av sådana bidrag, har främst förestavats av sociala hänsyn; syftet har varit att befria de berättigade från att behöva laga initiativ till höjning. Man har dessutom avsett att minska det antal processer om jämkning, som man eljest befarat skulle åtfölja nedgången i penningvärdet.

Lagstiftningen har i praktiken visat sig väl tillgodose de syften, som sålunda legat till grund för densamma. Att den varit av stort värde för de underhållsberättigade är tydligt. Även det angivna processekonomiska syftet lorde ha uppnåtts. De vid lagens tillkomst uttalade farhågorna, att lagen i själva verket skulle öka antalet jämningsprocesser, har enligt vad styrelserna för advokatsamfundet och Stockholms stads rättshjälpsanstalt anfört i sina yttranden över det nu föreliggande förslaget icke besannats.

Sedan tiden för lagens antagande har penningvärdet ytterligare försämrats. I det föregående har åberopats vissa prisindexserier, avsedda att belysa omfattningen av denna försämring. Från 1951 till december 1955 har konsumtionsprisindex stigit från 207,5 till ett beräknat värde av 241,1 och konsumentprisindex från 117 till 137. Siffrorna innebär att levnadskostnaderna under samma tid stigit med 16—17 procent. Tages hänsyn till den fortsatta nedgång i penningvärdet som ägt rum under 1956, kan levnadskostnaderna från 1951 beräknas ha stigit med drygt 20 procent. Denna utveckling har aktualiserat frågan, huruvida man icke nu bör genomföra ytterligare en generell höjning av de familjerättsliga underhållsbidragen.

Det kan självfallet vara tveksamt om ökningen av levnadskostnaderna är av den storleksordning att en dylik åtgärd är motiverad. Vid bedömandet bör emellertid de sociala skälen ställas i främsta rummet. Dessa talar med styrka för att man icke kräver alltför stor försämring av penningvärdet såsom förutsättning för höjning av bidragen. För den som är beroende av underhållsbidrag för sin egen eller för sina barns försörjning, är såsom framhålles i departementspromemorian och av familjeberedningen, varje förbättring av bidraget av betydelse. I detta sammanhang må nämnas att familjeberedningen i sin promemoria om stöd åt ofullständiga familjer ansett sig kunna konstatera, att underhållsbidrag till barn utom äktenskap och skilsmässobarn i åtskilliga fall utgår med belopp som ter sig orimligt låga. Denna åsikt har understötts av remissopinionen i anledning av familjeberedningens promemoria. Jag vill med anledning härav understryka, att det är av största vikt såväl för barnen som för vårdnadshavaren att underhållsplikten tas i anspråk i all den utsträckning som medges av gällande lagstiftning och den verkliga betalningsförmågan hos den underhållsskyldige. Eftersom samhället i sista hand måste träda hjälpande emellan, är det även ur allmän synpunkt betydelsefullt att underhållsplikten utnyttjas effektivt. Det bästa sättet att verka härför synes vara att sprida upplysning bland allmänheten om de verkliga kostnaderna för barns uppehälle och uppfostran samt om de regler som gäller rörande fördelningen mellan föräldrarna av dessa kostnader. Måhända kan det också vara lämpligt att, exempelvis inom ramen för socialstyrelsens rådgivande verksamhet på barnavårdens område, en viss vägledning lämnas barnavårdsmän och andra som har att bevaka barns rätt till underhållsbidrag.

Med anledning av en anmärkning av advokatsamfundets styrelse, att en generell uppräknning av underhållsbidrag i förevarande läge möjligen kunde

föranleda benägenhet hos domstolarna att i fortsättningen jämka underhållsbidrag på grund av mindre väsentliga ändringar än som hittills fordrats, vill jag framhålla att förändringar i penningvärdet, enligt vad som framgick i 1952 års lagstiftningsärende, i förevarande avseende allmänt anses stå i särställning. Någon återverkan av detta slag torde därför knappast vara att befara.

Jag anser därför, i likhet med samtliga remissinstanser, att en ytterligare generell uppräknings av de familjerättsliga underhållsbidragen nu bör genomföras.

Vad angår frågan i vilken omfattning höjning bör ske har under remissbehandlingen från ett par håll uttalats, att en uppräknings även borde innefatta viss anpassning till den allmänna välståndsstegring, som ägt rum vid sidan av och trots prisstegringarna. Frågan om en sådan anpassning torde dock icke böra tagas upp i förevarande sammanhang. I en generellt verkande lagstiftning av nu avsett slag kan man, såsom uttalades i förarbetena till 1952 års lag, knappast taga hänsyn till andra ändrade omständigheter än penningvärdeförsämringen; endast beträffande denna faktor kan det sägas att dess verkan är gemensam och lika för alla.

Kompensation för penningvärdets fall kan genomföras i högre eller lägre grad. I 1952 års lag har den av skäl som redovisats i det föregående hållits något i underkant. I ett par remissvar över departementspromemorian har det hävdats att man denna gång borde genomföra fullständig eller i det närmaste fullständig kompensation. Det stora flertalet av de remissinstanser som yttrat sig över familjeberedningens förslag har varit av samma åsikt. Jag finner det också önskvärt att höjningen får motsvara levnadskostnadsfördyringen; såsom anfördes vid tillkomsten av 1952 års lag föreligger dock särskilt beträffande de äldsta bidragen skäl att hålla höjningen något i underkant.

I enlighet härmed vill jag förorda, att höjningen i överensstämmelse med familjeberedningens förslag bestämmas till 90 procent för gruppen t. o. m. 1940, 55 procent för gruppen 1941—1946, 45 procent för gruppen 1947—1950, 20 procent för gruppen 1951 och 10 procent för gruppen 1952—1954.

Uppräkning av bidragen bör ske genom erforderliga ändringar i 1952 års lag. Övriga bestämmelser i denna bör bibehållas oförändrade. I sin nya lydelse bör lagen träda i kraft den 1 juli 1957 men icke äga tillämpning på bidrag, såvitt det belöper på tid före samma dag.

Bestämmelserna i 1952 års lag avser endast periodiska bidrag som utgives av den underhållsskyldige. I vissa fall fullgöres underhållsskyldighet gentemot barn utom äktenskap genom erläggande av engångsbelopp. I regel användes sådana belopp till inköp av livräntor hos riksförsäkringsanstalten. Efter medgivande av Kungl. Maj:t har anstalten fr. o. m. den 1 januari 1956 höjt dessa livräntor efter de grunder, som angives i 1952 års lag. Till frågan om ytterligare uppräknings av livräntorna torde ställning icke böra tagas i detta sammanhang.

Den av ett par remissinstanser förordade utredningen av frågan om en automatisk anpassning av familjerättsliga underhållsbidrag till penningvärdets förändringar kan ha mycket vittgående konsekvenser och jag är för närvarande icke beredd att taga ställning till denna fråga.

I enlighet med vad i det föregående anförts har inom justitiedepartementet upprättats härvid fogade förslag¹ till *lag angående ändrad lydelse av 1 och 2 §§ lagen den 6 juni 1952 (nr 334) om höjning av vissa underhållsbidrag*.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över lagförslaget måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Ulla Larsson

---

¹ Förslaget, som är likalydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här utelämnats.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 22 mars 1957.

N ä r v a r a n d e:

justitieråden WALIN,
SJÖWALL,
HAGBERGH,
regeringsrådet KLACKENBERG.

Enligt lagrådet den 21 mars 1957 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementensärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 1 mars 1957, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag angående ändrad lydelse av 1 och 2 §§ lagen den 6 juni 1952 (nr 334) om höjning av vissa underhållsbidrag*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av byråchefen för lagärenden i justitiedepartementet S. Rudholm.

Lagrådet yttrade:

Lagrådet, som icke har något att erinra mot de föreslagna nya reglerna om höjning av vissa underhållsbidrag, vill framhålla, att när i 1 § talas om att underhållsbidragets belopp »senast bestämts» genom dom före viss dag, därunder enligt motivuttalande inbegripes jämväl dom som innebär att tidigare fastställt underhåll jämkats, varemot något nytt bestämmande av bidraget icke skall anses ha skett om jämkningsyrkande avslagits (jfr kungl. prop. nr 222 till 1952 års riksdag s. 46). Lagrådet vill med anledning av förevarande förslag framhålla, att sistnämnda reservation bör vara tillämplig även när en dom icke innebär annat än att det tidigare bestämda bidraget alltjämt skall utgå med lagstadgad förhöjning.

Ur protokollet:

Torsten Johansson

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 22 mars 1957.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, PERSSON, LINDELL, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, NÄSGÅRD, KLING, ELIASSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, lagrådets den 22 mars 1957 avgivna utlåtande över det till lagrådet den 1 mars 1957 remitterade förslaget till *lag angående ändrad lydelse av 1 och 2 §§ lagen den 6 juni 1952 (nr 334) om höjning av vissa underhållsbidrag*.

Föredraganden hemställer, att lagförslaget, som av lagrådet lämnats utan erinran, måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Torsten Johansson